

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Modstandskampen 1940 - 45

2 · April 2002

Gestapofanger
Krigssejlere
Modstandsfolk

HORSERØD
FRØSLEV
DACHAU
HANNOVER-STÖCKEN
NEUENGAMME
SACHSENHAUSEN
STUTTHOF
BUCHENWALD
THERESIENSTADT
RAVENSBRÜCK

SAMMENSLUTNINGEN
AF DANSKE FANGER
FRA FRIHEDSKAMPEN
1940 - 45

Modstand - vist nytter det...

Modstandskampen 1940 - 45

Gestapofanger Krigssejlere Modstandsfolk

Sammenslutningen af danske fanger fra Frihedskampen 1940-45

Formand: Salle Fischermann, Toftekærvej 28 C, 2820 Gentofte, tlf. 39 65 89 90.
Sekretær: Mogens Henrik Nielsen, Nystedvej 14, Veddelev, 4000 Roskilde, tlf. 46 75 77 13.
Kasserer: Harry Henriksen, Sennepsmarken 11, 3060 Espergærde, tlf. 49 13 16 80.
Bestyrelse: Poul Henrik Jonsen, Johs. Damsgaard, Birgit Krasnik Fischermann,
Peder Søegaard og Eigil Skov Jørgensen

Indlæg dækker ikke nødvendigvis foreningens eller redaktionens synspunkter.

(Eftertryk tilladt mod kildeangivelse)

Kammeraternes Hjælpefond

Selvejende institution, stiftet 1945

Forretningsudvalg:

Formand: Anna-Lise Clausen, Præstefælledvej 67, 2770 Kastrup. Tlf. 32 51 50 13
Næstformand: Mogens Dyre, Kærvej 14, 6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 86 26
Sekretær: Aase Beck Eigenbroth, John F. Kennedys Plads 4, 9000 Aalborg. Tlf. 98 12 32 31.
Kasserer: Poul Brandt, Lerholm Vænge 33, 2610 Rødovre. Tlf. 36 41 33 24.
Giro: 1000 780
Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Værløse. Tlf. 44 48 56 74

Angående ophold i Kegnæs-huset, se bladets bagside.

Fangesammenslutningens Rekreattionsfond

Fonden, der er stiftet af SAMMENSLUTNINGEN AF DANSKE FANGER FRA FRIHEDSKAMPEN 1940-45, yder støtte til rekreationsophold for tidligere fanger og andre invaliderede fra frihedskampen.

Ansøgningskema kan rekvireres hos kasserer Harry Henriksen, Sennepsmarken 11, 3060 Espergærde, eller i de enkelte foreninger. Der kan bevilges støtte på indtil 75% af rekreationsopholdets samlede pris, dog max. kr. 6.000.

Der ydes støtte til ophold på egentlige rekreationshjem, kuranstalter, sanatorier etc. Til ophold af mere feriemæssig karakter kan der ikke bevilges støtte.

Ansøgningskemaet skal ved indsendelsen være udfyldt således, at samtlige spørgsmål er besvaret. Den i skemaet nævnte dokumentation skal være bilagt. Originale bilag vil blive returneret sammen med besvarelsen.

Da bevilgede beløb ikke kan udbetales til ansøgeren, men kun til rekreationsopholdets arrangør, må skemaet indsendes i så god tid, at svaret kan være fremme, inden betaling for opholdet skal finde sted. Det må påregnes, at behandlingen af ansøgninger i fondens bestyrelse tager omkring 14 dage.

Neuengamme Foreningens Rekreations- & Hjælpekasse til fordel for Frihedskampens Ofre

Adresse: Anna-Lise Clausen, Præstefælledvej 67, 2770 Kastrup, tlf. 32 51 50 13

Midlerne fra salg af frimærker med overpris, til fordel for frihedskampens ofre og deres minde, udgivet i anledning af 40 års dagen - 4. maj 1985, uddeles til rekreationsformål eller -hjælp i særlige trangstiltfælde. Beløb kan søges af danske statsborgere, der er - eller vil kunne anerkendes - i henhold til lov om erstatning til besættelsestidens ofre § 1a. Anmodning om ansøgningskema sendes til ovenstående adresse.

ABONNEMENT, BLADREGNSKAB OG ANNONCER

Dagmar Mørk Jensen
Damms Teglgård 20, 1 th
6200 Aabenraa
Tlf./fax. 74 62 71 14 og
Tlf. 21 68 47 61
Giro 62 0 32 56

REDAKTION

Kaj Christensen
Sdr. Fasanvej 53, 4 th
2000 Frederiksberg
Tlf. 38 19 68 06
Ansvarshavende

Birgit Krasnik Fischermann
Gl. Vartov Vej 29, 2tv
2900 Hellerup
Tlf. 39 62 83 55

TRYK

Fjerritslev Tryk A/S

TIL ABONNENTERNE

Bladet vil udkomme i månederne februar, april, juni, august og november. Stof der skal med i bladet skal være inde på redaktionen den 1. i måneden umiddelbart før.

PRIS

125,00 kr. i 2002.

Modstandskampen 1940 - 45

Gestapofanger
Krigssejlere
Modstandsfolk

2. 2002

*Modstand -
vist nytter det...*

Modstandskampen 1940 - 45

Gestapofanger Krigssejlere Modstandsfolk

Organ for Sammenslutningen af danske fanger
fra FRIHEDSKAMPEN 1940-45

Buchenwald-klubben
Dachau-klubben
Landsforeningen Erhvervshæmmede fra Frihedskampen
Landsforeningen af Gestapofanger fra Besættelsen
Hannover-Stöcken-gruppen
Horserød-Foreningen
Landsforeningen af kz-fanger fra Neuengamme
Ravensbrück-gruppen
Sachsenhausen-foreningen
Stutthof-foreningen
Theresienstadt-foreningen
Krigssejlerne

Nr. 2

2002

8. årgang

Jørgen H. Barfods tale i Mindelunden juleaften 2001

Når vi samles her juleaften år efter år, er det for at mødes i mindet om de mange af vore kammerater og vore kære, der ikke fik lov til at opleve Danmarks befrielse i 1945.

Det er nu mere end 56 år siden, et par generationer, men alligevel kommer der mange her – også i aften.

Juleaften er jo ellers familiens aften, men måske netop derfor er det værdifuldt at mødes her.

Juleaften var også noget særligt, selv om vi sad i en fængselscelle eller frøs i en KZ-lejr. Det var ikke en dag som alle andre – trods alt – det var jo juleaften, selv om dagen i øvrigt ikke adskilte sig fra de øvrige.

Vi må være taknemmelige for, at vi i aften kan stå ved disse grave, hvor vi kender navnene på hver enkelt, for vi må huske, at der er mange andre, der må savne et sted at komme, fordi deres kære blot forsvandt. De kan være forsvundet i havet under sejlads med forsyninger eller være faldet langt fra hjemmet i en allieret hær eller blot være blevet væk i KZ-lejrenes helvede.

Vi håbede, at verden ville blive klogere, men i dag ser vi, at ondskaben atter har stukket sit grimme fjæs frem. Den 11. september 2001 vil blive husket mange år frem – også her i Danmark.

Man kan ikke løbe fra historien, hverken hvad der skete i den store verden eller her i Danmark. Man må håbe, at de danske skolebørn igen vil komme til at lære noget historie, for uden den er fremtiden usikker.

For man kan lære af historien. Man kan lære bl.a. at undgå de samme fejl, som andre begik før os. Det er jo desværre sådan, man har ikke fred i sit hus, hvis naboen ikke ønsker det.

Hvis man ikke ved, hvad der skete i det, som man vil kalde »gamle dage«, så kan man blive bundet alle mulige onde historier på armet. Og en, der vil det onde, kan bilde os alt ind for at nå sit mål. Derfor skal man stadig være på vagt over for ondskaben, der kan opstå i mange former.

Vi må være klar til at kæmpe for vort land og vor frihed, sådan som de faldne, der ligger her, gjorde det. Vi, der har oplevet de onde år, må fortælle de nye generationer om de farer, der truer, og om hvad ufrihed er.

Det er så nemt i dag, hvor alt herhjemme ånder fred og ingen fare, og de unge ved knap, hvad det vil sige »ikke« at kunne tale frit, skrive frit eller bare opføre sig frit.

Vold, mødeterror eller slagsmål er ødelæggende for demokratiet.

De modstandsfolk, der ligger her, kunne ikke bare tage en telefon for at aftale noget. De måtte hele tiden være klar over, at der kunne være en, som ville fortælle alt til besættelsesmagten.

Vi må vende front imod enhver, der vil friheden til livs, men jeg indrømmer, at det kan være svært at skelne, fordi djævelen kan have mange forklædninger.

Julen er måske en tid, hvor vi kan få tid til lidt selvransagelse, så vi forstår den tale, som de, der ligger her i gravene eller i urnerne på kz-fangernes lund bagved, har til os.

Modstandsmanden, den unge Chr. Ulrik Hansen, der blev henrettet her, skrev i et af sine breve fra fængslet bl.a.: »Vi har alle valgt at kæmpe med livet som indsats for det, vi ved er frihed, sandhed og ret. Vi kan være stolte af at få lov til at dø for vort land og for det, der er os dyrt og helligt her på jorden.«

Krig er en forbandelse, men at miste friheden er værre. Man kan præges af alvor og sorg ved at tænke på de lidelser og tragedier, der ramte de faldnes familier og deres kære. Og vi præges også af alvor og sorg ved tanken om, at den store krig, verdenskrigen, alligevel ikke blev den krig, som udryddede krigen, men at vi stadig ser ondskaben flamme op som på Balkan og i Afghanistan.

Vi må ikke glemme, at de, der satte deres liv ind for Danmarks frihed og kampen mod et hæsligt diktatur, også gjorde det, for at vi andre nu kan leve i frihed, og at det er vores pligt – vi der oplevede nogle af de mest bemærkelsesværdige år i Danmarks historie – at det er vores pligt at lade vore erfaringer gå videre til kommende generationer

for at advare dem mod de tilstande, som vi oplevede.

I Frihedsmuseet har Otto Gelsted på urnen i hallen sat et digt, der også kan passe her til os i Mindelunden. Der står:

Du som går gennem denne hal
tøv her, tænk et øjeblik
på dem, der vandt i deres fald
den sejr, hvis løn vi andre fik.

Gå så igen din egen vej,
men husk, at det beror på dig,
om deres blod skal være spild
eller en livets offerild

Bernadottegården, Hadsund 02.01.2002

Bernadottegården overdrages til Hadsund kommune

Formanden for Bernadottegårdens nu afgangende bestyrelse, Ellen Otte, overrækker plejehjemmets nøgle til borgmester Karl Christensen. Foto: Torben Hansen.

Formanden for den nu tidligere selvejende institution Ellen Otte bød velkommen til beboere, medlemmer af socialudvalget, borgmester og folk fra forvaltningen og til de inviterede fra Bernadottegården i Roskilde.

Kirsten Brams lykønskede Karen Vester Christensen, Mona Larsen og Birthe Jeppesen, som alle i dag kan fejre 25 års ansættelse. Håber, de alle vil fortsætte, de har betydet meget for samarbejdskulturen og altid været imødekommende og hjælpsomme. Herudover havde Kirsten Brams personlige, rosende ord til hver enkelt.

Ellen Otte: Dagen i dag er en skæringsdag med afslutning på 25 år som selvejende institution med egen bestyrelse. Dronning Ingrid sagde den 5. maj 1977 som husets protektor, at hun håbede, at beboerne ville komme til at opfatte Bernadottegården som deres hjem. Og det ønske kunne Ellen Otte konstatere til fulde var blevet opfyldt af Kirsten Brams og medarbejderne.

Ellen Otte fremhævede navnepladerne, som er opsat til minde om modstandsfolk, som har gjort en stor

indsats. Den afgående bestyrelses sidste arbejde har været oprettelse af en fond under navnet Bernadottegårdens/Ingvar Nejsborg fond til kulturelle og sociale aktiviteter. Fonden har en betydelig kontant kapital, som dels er modtaget fra Frihedskampens Veteraner og dels fra Ingvar Nejsborgs fond. I fonden indgår også Bernadottegårdens betydelige malerisamling, kunstværker og nogle møbler. Fondens formand er tidligere borgmester Tage Jespersen. Tage Jespersen har en stor andel i, at Bernadottegården kom til Hadsund. Bernadottegården har altid på bedste vis markeret 4. og 5. maj og 29. august, og midler fra fonden vil sikre, at det kan fortsætte.

Ellen Otte afsluttede med på symbolsk vis at overrække en stor trænøgle med Bernadottegårdens bomærke til borgmesteren, idet hun stoledes på, at kommunen passer godt på de smukke bygninger og omgivelser og fastholder det høje niveau på alle områder.

Borgmester Karl Christensen takkede for gaven. Det er ingen overraskelse, da der allerede for 25 år siden blev taget beslutning herom. Det skal også tages i betragtning, at kommunen i sin tid som sit bidrag kom med en meget stor grund og hele tiden har betalt ydelser på lån og vedligeholdelse. Men vi er glade og stolte over nu at have hele ansvaret. Vi vil sørge for, at de fysiske rammer for beboerne er i orden på alle områder.

Som et udtryk for, at kommunen tager beboernes trivsel og livskvalitet alvorligt, nævnte han den nylige tilsynsrapport, som siger god for kommunens drift af de tre plejehjem.

I 1946 vedtog en gruppe i Hadsund at begynde med »Himmerlandsfesten« i Hadsund med henblik på at få oprettet

en sygehusafdeling. Senere forhandlede man med Røde Kors om et rekreativshjem i Hadsund, det blev heller ikke til noget. Men i juni 1969 fik man kontakt med »Sammenslutningen af danske fanger fra Frihedskampen 1940/45«. Først den 5. maj 1977 kunne dronning Ingrid og Bernadottes enke madame Estelle, indvie Bernadottegården.

Borgmesteren sluttede af med at takke bestyrelsesmedlemmerne for et godt arbejde og stort engagement.

Dagmar Mørk Jensen føler sig altid hjemme på Bernadottegården, og hun er vidende om, at madame Estelle fra sit hjem i Frankrig med interesse stadig følger udviklingen.

Der har hele tiden været en naturlig konkurrence mellem Hadsund og Roskilde om, hvem der er bedst. Det er Hadsund, som Dagmar kender fra de 6 måneder, hun boede her sammen med sin mand Villy Mørk Jensen...

Det skyldes ikke mindst medarbejderne med Kirsten Brams i spidsen.

Vagn Jeldtoft Jensen

De Erhvervs- hæmmede i Århus

De Erhvervs-hæmmede i Århus holder den 3. maj generalforsamling på Skovvangsvej 127, så hvis I har eventuelle forslag, så skal de være foreningen i hænde senest 3 uger før, og husk så samtidig at melde jer til festen bagefter på tlf. 86 16 91 18 eller til Einer Sørensen på tlf. 86 10 70 24.

Einer Sørensen

Senatsbeslutning vedr. KZ-Mindestedet Neuengamme

Renovering færdig allerede i maj 2005
Senatet har ved sit møde i dag givet sit samtykke til den hurtigere renovering og udvidelse af KZ-Mindestedet Neuengamme såvel som den økonomiske bevilling. Derved bliver den forbedrede tidsplan og renovering af det oprindelige koncept mulig: Det nye udstillings-, møde- og forskningscenter bliver således indviet til 60 års dagen for lejrens befrielse, den 5. maj 2005, og dermed halvandet år før oprindelig planlagt. Amicale International KZ Neuengamme havde allerede udtrykkeligt godkendt disse Senatsplaner.

Den ansvarlige kultursenator Rudolf Lange udtalte hertil: »I dag kan vi på den ene side give Amicale og de andre fangeforeninger et vigtigt signal, på den anden side kan vi gå i gang med en konkret udførelse af vort mål: at åbne det nyindrettede Mindested halvandet år før end beregnet. Det glæder mig, at vore meget tillidsfulde samtaler med Amicale har ført til et positivt resultat.

Tidsplanen for renovering bliver ændret på 3 punkter:

- Den tidligere appelplads, der har en særlig betydning for de forhenværende fanger, vil blive indrettet allerede i løbet af dette forår, således som det er planlagt, og derefter blive åbnet for besøgende hver formiddag og i weekenden.

- Forsinkelsen på forlægningen af ungdomsfængslet XII skal blive så lille som muligt, fængslets drift vil slutte senest 30.6. 2003.

- Den samlede nyindretning af Mindestedet vil blive realiseret indtil april 2005, således at Mindestedets udstillings-, møde- og forskningscenteret på den tidligere fangelejrns historiske plads den 5. maj kan blive indviet på 60 års dagen for befrielsen, hhv. de britiske troppers ankomst.

Allerede 12. december 2001 – ligeledes før end beregnet – blev de tidligere SS-boliger og garager, hidtil anvendt af fængslet, rømmet. Dele af bygningerne på det tidligere SS-garageanlæg bliver ligeledes saneret allerede i år.

Mindestedet bliver udvidet og indrettet som et undervisningssted som en ny levende erindring. På baggrund af den voksende tidsafstand, der forandrer det, der huskes, skal formidlingen af KZ Neuengamme historien søges aktualiseret i relation til aktuelle spørgsmål, så som debatten om krænkelse af menneskerettighederne i fortid og nutid, og til udvikling af demokratisk tænkning og handling, til udbygning af en fælles europæisk identitet og retningsgivende for en fælles udvikling af forskellige kulturer.

Grundlaget for nyindretningen af Mindestedet bliver virkeliggørelse af

det koncept, som i årenes løb er udviklet af kulturmyndighederne i samarbejde med »Amicale Internationale KZ-Neuengamme«. Det blev enstemmigt vedtaget af Borgerrepræsentationen den 5. september 2001.

Finansieringen er sikret

Finansieringen af merudgifterne, der opstår gennem de nye planer, er fastholdt i en revideret finansplan. Ud over de i den hidtidige finansplan fastlagte 500.000 euro skal for den fremskyndede renovering yderligere i 2002 investeres ca. 2 mio. euro. Forbundsstaten vil ligeledes bidrage hertil med 50%, ligesom i den samlede finansiering på 13,7 mio. euro indtil 2005.

Yderligere 400.000 euro driftsomkostninger vil forfalde i år, idet Mindestedet tidligere end planlagt kan tage nogle bygninger og arealer i brug, og de fremskyndede udstillingsforberedelser vil kræve personaleudvidelse.

Disse omkostninger skal bæres alene af Freie og Hansestadt Hamburg og vil blive stillet til rådighed for kulturmyndighederne af den samlede finansplan. Senatet søger hos borgerrepræsentationen om samtykke til den ændrede tidsplan og finansiering.

Oversat af DMJ

KZ-Neuengamme

Brev til Mogens Henrik Nielsen/FIR

Sehr geehrter Herr Nielsen,

Wie Sie der anliegenden Erklärung der Staatlichen Pressestelle vom 15.1.2002 zum Thema »Senatsbeschluss zur KZ-Gedenkstätte Neuengamme, Neugestaltung bereits im Mai 2005 abgeschlossen« entnehmen können, hat sich die neue Hamburger Regierungskoalition – exakt ein Vierteljahr nach dem Bekanntwerden ihrer ursprünglichen Absicht, die von der letzten Bürgerschaft einstimmig verabschiedeten Pläne zur Schließung des Gefängnisses im ehemaligen

KZ Neuengamme aufzugeben – nunmehr auch per Beschluss nachdrücklich zur Gefängnisverlagerung und zum Gedenkstättenausbau bekannt.

Am gestrigen Tag hat auch die Bürgerschaft der Freien und Hansestadt Hamburg der Vorlage des Senats einstimmig zugestimmt.

Dieses gute Ergebnis ist auch ein Ertrag der vielen öffentlichen Bekundungen, einer engagierten Presseberichterstattung und der unzähligen, oftmals sehr bewegenden Briefe, die in grosser

Zahl auch aus dem Ausland eingingen.

Ich möchte diese Gelegenheit nutzen. Ihnen für Ihr Engagement in dieser Frage zu danken.

*Mit freundlichen Grüßen
Dr. Detlef Garbe*

P.S.

Weitere Erklärungen zur Diskussion um die Zukunft der KZ-Gedenkstätte Neuengamme sind auf unserer Homepage www.kz-gedenkstaette-neuengamme.de dokumentiert.

Pressemeddelelse Brandenburg

Vigtig meddelelse vedr. Erstatningsagen

Medarbejdere fra Mindestedet Sachsenhausen er vendt tilbage fra en forskningsrejse til Moskva med overraskende opdagelser.

Dr. Winfried Meyer, lederen af Mindestedets videnskabelige afdeling, og Dr. Hans Coppi, leder af et forskningsprojekt, finansieret af Folkevangs-Stiftelsen omkring Mindestedets arkiv, har i den russiske føderations centralarkiv gennemgået et omfangsrigt materiale omkring KZ-Sachsenhausen og udvalgt heraf til kopiering. Ved deres undersøgelse i centralarkivet fik de indsigt i de fleste af de 120 bind fra Berliner-processen i oktober 1947.

I denne første offentlige proces for et sovjetisk militærtribunal blev den 31. oktober 1947, med 8 dages forhandlinger i rådhuset i Berlin-Pankow, den sidste kommandant i Sachsenhausen sammen med 13 medlemmer af hans stab og to belastede fhv. fanger dømt til langvarigt tvangsarbejde.

Akterne indeholdt de fleste foreliggende protokoller på både russisk og tysk fra forhørene af de anklagede og talrige forhenværende fanger, der blev hørt som vidner. I procesbilagene findes også originalbilag fra KZ-Sachsenhausen, som var undgået SS's ødelæggelser, og ved lejrens befrielse blev sikret som bevismateriale.

Af særlig betydning for opfattelsen af de enkelte fanger er også de daglige ændringsmeldinger for KZ-Sachsenhausen for årene 1940-42 og 1944-45 med angivelse om tusinder af fanger, såvel li-

ster om transporter fra KZ-Sachsenhausen til andre koncentrationslejre som Dachau, Maidanek og Auschwitz.

Medens der omkring Berliner-processen af 1947 er noget kendt fra de daværende beretninger, bragte andre dokumenter, som medarbejderne fra Sachsenhausen fik indseende i, en virkelig overraskelse. Det drejer sig om papirerne fra ca. 15 sager fra sovjetiske militærtribunaler mod laverestående SS-folk fra KZ-Sachsenhausen, som ikke blev gennemført offentligt, og som der hidtil ikke har været noget kendt om.

Før dødsstraffen blev afskaffet i Sovjetunionen i maj 1947, var talrige anklagede blevet dømt til døden og skudt i fængslet i Berlin-Lichtenberg.

Betydningen af denne åbning understreges også af Dr. Günter Morsch, direktøren for Stiftelsen for Brandenburgske mindsteder: »At en sikkerhedstjeneste i sådan udstrækning åbner bilag fra sit arkiv for forskningen og stiller dem til rådighed i kopi er enestående og sensationelt. Med kopierne af de papirer fra centralarkivet, der er givet indsiget i, vil den videnskabelige forskning for KZ-Sachsenhausen kunne indtræde på et nyt kvalitativt stadium.«

(Iflg. pressemeddelelse fra Stiftelsen Brandenburgische Gedenkstätten)

Overs. DMJ

FIR Danmark
Frau Dagmar Mørk Jensen
Damms Teglgård 20, 1. th.

6200 Aabenraa, Danmark

Betreff: Eingangsbestätigung

Sehr gerechte Frau Mørk Jensen
Vielen Dank für Ihr Schreiben vom 26.02.02. Nach Erhalt der von Ihnen übermittelten namen von Antragstellern mit Wohnsitz in Dänemark hat IOM Berlin die Daten überprüft und an die IOM Zentrale in Genf, die für die Versendung der Eingangsbestätigungen zuständig ist, übermittelt. Dabei hat es sich herausgestellt, daß es sich bei den betroffenen Personen um Antragsteller handelt die IOM von Herrn von Münchhausen übermittelt worden sind. Nach Rücksprache mit unseren zuständigen Kollegen in Genf, konnten wir den Grund für Verzögerung feststellen und deren Ursache beheben. Ich bin daher nunmehr in der Lage Ihnen mitzuteilen, daß Antragsteller mit Wohnsitz in Dänemark innerhalb der nächsten Tage eine schriftliche Eingangsbestätigung in Deutscher und Englischer Sprache von IOM erhalten werden.

Mit freundlichen Grüßen
M. Profaz
Office and Operations Coordinator
IOM Berlin

»Stiftung Brandenburgische Gedenkstätten«

I anledning af pressekonferencen den 19.02.2002 har bladet modtaget en udførlig meddelelse. Her et resume.

Forbundsregeringen stiller i årene 2002-2005 ca. 9,7 mio. euro til rådighed for sanering af Mindestedet Sachsenhausen.

I henhold til en aftale mellem forbundskansler Gerhard Schröder og ministerpræsident Manfred Stolpe har den tyske forbundsdag for de næste 4 år stillet yderligere 9,7 mio. euro til rådighed for at bringe saneringen af mindestedet og museet Sachsenhausen 12 år efter afslutningen på Tysklands deling, og næsten 10 år efter oprettelsen af »Stiftung Brandenburgische Gedenkstätten«

tydeligt fremad. Dermed bliver KZ-Sachsenhausen gjort til prototype for samtlige nationalsocialistiske koncentrationslejre.

Afgørelsen faldt først og fremmest med henblik på Sachsenhausens nære beliggenhed i forhold til hovedstaden Berlin og byens voksende politiske betydning.

Til brug for sanering i Sachsenhausen står i dette år 2 mio. euro og fra 2003-2005 årligt 2,56 mio. euro yderligere til rådighed. Dermed skulle 4 store projekter blive realiseret, som hidtil ikke har kunnet gennemføres inden for Stiftelsens investeringsramme:

Besøgsinformationscentrum

Nyindretning af indgange og besøgsvejledningen

Nyindretning af det centrale mindsted »Station Z«

Indretning af friarealet

Byggeinvesteringer

Byggeudgifterne i institutionen betales med 50% af landet Brandenburg og 50% af Forbundsstaten. Der er planlagt 1,66 mio. euro.

Genåbning af det nye museum (venstre fløj) i Museet Sachsenhausen med den varige udstilling »KZ-Oranien-

burg« og »Fakta om monumentets opståen« finder sted søndag den 9. juni 2002 kl. 12.

Undervisningsstedet for historie og forum for europæisk møde:

Det internationale Ungdomstræf Ravensbrück åbnes den 10. april 2002.

I det 10. år af stiftelsens eksistens opfyldes dermed målet om at skabe et mødested på den plads, hvor kvinde-KZ-lejren Ravensbrück lå.

Tragedien fra Lidice:

I anledning af 60 års dagen for ødelæggelsen af Lidice minder en udstilling om deportationen af kvinderne fra den bøhmiske landsby til KZ-Ravensbrück.

Den åbnes den 15. september 2002 kl. 14 i Ravensbrück.

Udvidelsen af det pædagogiske tilbud i Dokumentarstedet Brandenburg

Det forventes, at der fra begyndelsen af april 2002 på endnu en dag om ugen

kan tilbydes omvisning i dokumentationsstedet for det tidligere Tugthus Brandenburg/Havel. Ud over om torsdagen vil også fredag formiddag 2 grupper kunne besøge minde- og udstillingsrummene i det indre sikkerhedsområde i fængselsområdet.

Overs. DMJ

Besucherzahlen 2001

Gedenkstätte und Museum Sachsenhausen

Jahr	Besucher insgesamt	Führungen	Teilnehmer an Führungen	davon Jugendliche bis 21 Jahre	davon ausländische Besucher
2001	295.192	1.824	65.455	51.548	19.615
2000	317.666	1.533	56.324	45.653	18.860
1999	297.109	1.692	63.131	45.067	21.639
1998	262.715	1.659	62.366	43.044	20.814

Museum des Todesmarsches

Jahr	Besucher insgesamt	Jugendliche	Ausländische Besucher
2001	4.043	-	-
2000	4.087	998	362
1999	4.042	1.046	185
1998	3.911	1.061	280

Mahn- und Gedenkstätte Ravensbrück

Jahr	Besucher insgesamt	Jugendliche	Ausländische Besucher	Führungen	Projekte
2001	ca. 95.000	20.882	27.278	356	284
2000	ca. 110.000	-	-	468	231
1999	110.085	-	-	380	198
1998	133.863	21.867	22.788	384	103

Dokumentationsstelle Brandenburg

Jahr	Besucher insgesamt	Jugendliche	Ausländische Besucher	Führungen
2001	2.616	1.389	-	108
2000	2.351	1.109	21	94
1999	2.615	1.165	93	85
1998	2.212	1.278	35	74

Frøslevlejren

Fangelejr, museum, mindesmærke, efterskole og Foreningen af Danske Eksportvognmænd

Den 2. november 2000 afholdtes på Odense Universitet en temadag om historieformidling. Her holdt lederen af Frøslevlejrens Museum, Ph.D. Henrik Skov Kristensen, en forelæsning om Frøslevlejren som nationalt mindesmærke. Baggrunden for forelæsningen var den heftige offentlige debat dels om Historiecenter Dybbøl Bankes udvidelsesplaner dels om etableringen af en såkaldt national mindepark i Frøslevlejren

Tak for indbydelsen til at tale om Frøslevlejren. Jeg er blevet indkaldt som sidste-øjebliksreserve for Thorkild Kjærgaard og Hans-Ole Hansen, som skulle drøfte Dybbøl Banke og ikke mindst formidlingen af Dybbøl Banke.

Når det indslag ikke blev til noget, tør jeg godt antage, at det i en eller anden udstrækning skyldes, at der er gået politik i sagen. At det endnu engang har vist sig, at et nationalt mindesmærke og omgangen med det kan udvikle sig til et politisk brisant spørgsmål.

Den erfaring har jeg jævnligt måttet gøre på min post som leder af Frøslevlejrens Museum.

Dybbøl Banke er uden tvivl Danmarks nationale mindesmærke nr. 1. Men jeg vil tillade mig at indrangere Frøslevlejren umiddelbart efter. Ser man bort fra det sidste års intensive fokus på Dybbøl på grund af Historiecenterets udvidelsesplaner, vil jeg mene, at i den halve snes år, jeg har været leder af Frøslevlejrens Museum, har Frøslevlejren været mindst lige så meget i offentlighedens søgelys som Dybbøl. Og dybest set skyldes den megen fokus Frøslevlejrens status som mindesmærke.

Under alle omstændigheder ser jeg mange principielle paralleller mellem Dybbøl Banke og Frøslevlejren. Jeg håber derfor, at mit indlæg om Frøslevlejren giver anledning til at rejse en principiel diskussion. En diskussion som efter

min mening rummer flere dimensioner: Etik, følelser og selvfølgelig også faglige overvejelser om historieformidling.

Jeg har kaldt mit indlæg for »Frøslevlejren – fangelejr, museum, mindesmærke, efterskole og Foreningen af Danske Eksportvognmænd«. Titlen skulle gerne antyde en vis mangfoldighed, og at det ikke er uproblematisk at være historiens vogter i lejren.

Alt det skal jeg komme nærmere ind på, men først lidt bagage om Frøslevlejrens historie 1944-45.

Polizeigefangenenlager Frøslev

Det sker ikke så sjældent, at gæster i Frøslevlejrens Museum spørger: »Hvor blev fangerne mishandlet og henrettet?« Der er endda enkelte, som spørger, hvor gaskammeret og krematoriet var.

De pågældende gæster bliver temmelig overraskede – nogle ser endda skuffede ud – når vi må fortælle, at den slags ikke forekom i Frøslevlejren. Alene det fortæller, at Frøslevlejren ikke var nogen almindelig KZ-lejr.

Frøslevlejrens status kan grundlæggende føres tilbage til den ordening, som blev indgået mellem Danmark og Tyskland den 9. april 1940. Det betød, at tyskerne formelt set anerkendte Danmark som en selvstændig, neutral nation, som Tyskland ikke var i krig med. Derfor blev der heller ikke opbygget en tysk forvaltning i Danmark. De danske forfatningsmæssige organer kunne arbejde videre, om end med visse begrænsninger. Den danske regerings politik er blevet kendt som forhandlingspolitikken eller samarbejdspolitikken.

I sommeren 1943 voksede befolkningens modstand mod både denne politik og den tyske besættelsesmagt, og den 29. august 1943 trådte den danske regering tilbage. Vigtigt er det imidlertid, at det danske embedsværk, det såkaldte departementschefstyre, fortsatte med at fungere og således overtog regeringens rolle som forhandlingspartner i forhold til Dr. Best, den tyske rigsbefuldmægtigede i Danmark.

Et godt udtryk for de skærpede forhold i det besatte Danmark var, at tyskerne i efteråret 1943 begyndte at deportere et stigende antal danske statsborgere til tugthuse eller KZ-lejre i Tyskland.

Departementschefstyret protesterede gentagne gange over for Dr. Best, men forgæves.

Under en forhandling med Dr. Best i januar 1944 foreslog direktøren i det danske Udenrigsministerium Nils Svenning, at der blev opført en lejr på dansk grund, hvor man kunne internere danske statsborgere. Formålet var at forhindre nye deportationer til Tyskland. I marts 1944 accepterede Dr. Best, dog med undtagelse af de danske jøder, som var blevet deporteret i oktober 1943.

Tyskerne krævede, at lejren skulle opføres nær den dansk-tyske grænse, og et stykke hedejord ved Frøslev Plantage blev udpeget.

Den 13. august 1944 ankom de første ca. 750 fanger til Polizeigefangenenlager Frøslev. De kom dog ikke fra Tyskland, men fra Horserød-interneringslejren på Sjælland. Det tyske løfte om tilbageførsel af deporterede blev aldrig opfyldt.

Som den officielle tyske betegnelse Polizeigefangenenlager Frøslev antyder, husede Frøslevlejren det tyske sikkerhedspolitiske fanger. Lejrens kommandantskab bestod af SS-personel, ganske som i en almindelig KZ-lejr. Mere usædvanligt var det, at den indre lejrledelse, først og fremmest opsynet med fangerne, lå i hænderne på personel fra det tyske Ordnungspolizei. Hvad der imidlertid gør Frøslevlejren til noget helt specielt i europæisk sammenhæng, var den såkaldte »Danske Forvaltning i Frøslevlejren«: Tyskerne havde indvilliget i, at det danske fængselsvæsen skulle flytte med til Frøslev fra Horserød og sørge for bl.a. fangernes forplejning.

Den danske forvaltning fik til huse lige uden for det egentlige lejrområde – inde i selve lejren var fængselsvæsenets hovedbastion lejrkokkenet. Og man tør roligt fastslå, at fangerne fik en både rigelig og nærende kost.

Frøslevlejren, spejlbilledet af det besatte Danmark

Ganske som i andre lejre ønskede tyskerne, at fangerne i Frøslevlejren fik et vist begrænset selvstyre. Og terminologien kender vi kun alt for godt fra KZ-lejren: Blandt fangerne udpegede den tyske lejrkommandant en Lagerälteste,

dvs. en dansk lejrleder, i hver barak blev udpeget en barakformand. Der blev udpeget forarbejdere osv. I Frøslevlejren fremelskede fangeselvstyret dog aldrig det grusomme hierarki, som vi kender fra KZ-lejrene. Tværtimod kom fangeselvstyret til at virke som et skjold mellem fangerne og den tyske lejrledelse. At det gik sådan i Frøslevlejren, beror på tre forhold: For det første var der aldrig mangel på fødevarer, og dermed var der ingen basis for en rå overlevelseskamp. For det andet var der en betydelig homogenitet over fangerne i Frøslevlejren – de var stort set alle politiske fanger, og de var af samme nationalitet. Det forhindrede de magtkampe, som kendes fra KZ-lejrene, hvor der var mange formelle fangekategorier og nationaliteter.

Og for det tredje, som noget helt afgørende: Frøslevlejren lå i Danmark, hvor man som nævnt havde en helt speciel besættelsespolitisk situation. Den situation fandt i høj grad udtryk i den tyske administration af Frøslevlejren.

Fangeselvstyret opbyggede en særdeles effektiv organisation, som i løbet af kort tid sad på op mod 90% af den praktiske drift af den indre lejr. Fangerne kunne nemlig stille højt kvalificeret arbejdskraft på alle områder. Fangeledelsen styrede nærmest suverænt tilrettelæggelsen af arbejdet i lejren. For som i andre tyske lejre skulle Frøslevfangerne selvfølgelig arbejde. Når man studerer den danske lejrleders samtidige opstillinger af arbejdskraften, materialiserer sig de mest bizarre arbejdskommandoer – som vel at mærke blev godkendt af den tyske lejrkommandant: f.eks. en Gitterfussabstreicherreinigungskommando, dvs. en arbejdskommando som rengjorde de dørriste, som man tørrede fødder på, inden man gik ind i barakkerne. Kommandoen androg med underleverandører, dvs. en kommando som bandt lyngris, 14 fanger – fuldtidsbeskæftigede vel at mærke! Frøslevlejren var bygget til at rumme ca. 1.500 fanger. I marts 1945 var fangetallet ca. 3.000 og i slutningen af april nåede man helt op på 5.500 fanger.

Skulle så mange fanger beskæftiges, fordrede det kreativtænkning!

Den tyske lejrkommandant har dårligt kunnet overse de mange fiduser, og det har da sikkert også lejlighedsvis irriteret ham, at forholdene i den indre lejr var uigennemskuelige på grund af fangernes indflydelse. Og for fangeledelsen var det en klar målsætning at holde tyskerne ude af den indre lejr. For lejrkommandanten må det imidlertid have været en formildende omstændighed, at han over for sine foresatte i København har kunnet rapportere om ro og

orden i sin lejr. I det hele taget må man konstatere, at den tyske lejrledelse i Frøslevlejren optrådte moderat. De tyske Meistre fra Ordnungspolizei, som førte det daglige tilsyn med fangerne, var som regel skikkelige folk. De mindre skikkelige sørgede fangeledelsen for at vinde for sig ved bestikkelse og pression.

I ét meget væsentligt anliggende formåede fangeledelsen dog stort set intet – ligesom alt tyder på, at det spørgsmål også lå uden for den tyske lejrkommandants indflydelse: Kun en måned efter Frøslevlejren blev taget i brug, brød tyskerne grundlaget for lejrens oprettelse ved at deportere ca. 200 Frøslevfanger til KZ-lejr i Tyskland. Transporten blev fulgt af flere, og i alt ca. 1.600 Frøslevfanger blev deporteret til Tyskland. Ca. 230 af dem døde.

Hvordan forsøger museet så at formidle historien om det, der var blevet kaldt »verdens mærkeligste KZ-lejr«? Og som nærmest forekommer at være selve spejlbilledet af det besatte Danmark.

Ny udstilling i Frøslevlejrens Museum

Fra 1992 og frem har Frøslevlejrens Museum gennemført en hårdt tiltrængt, gennemgribende nyopstilling af museets permanente udstilling. Den tidligere udstilling var præget af oprindeligt at have været mindestuer. Og i takt med en vis justering gennem årene havde udstillingen også i nogen grad antaget karakter af et raritetskabinet. F.eks. husker jeg en model af Hitlers førerbunker i Berlin!

Nyopstillingen, som er foretaget etapevis, belyser alle væsentlige facetter af lejrens historie 1944-45. I hovedvagtårnet belyses den politiske baggrund for lejrens oprettelse, bygningshistorien, den tyske overvågning og forvaltning af lejren, samt ikke mindst det danske fængselsvæsens virke i lejren. I den anden af museets tre bygninger, en tidligere fangebarak, vises den daglige fangetilværelse i lejren, ligesom der fokuseres på de ganske anderledes forhold, der mødte Frøslevfangerne efter deportationen til tysk KZ-lejr. Endelig belyses den dansk-svenske hjælpeaktion til først og fremmest nordiske KZ-fanger i Tyskland, befrielsen af Frøslevlejren og endelig Frøslevlejrens overgang til Fårhuslejr, hvor den selvsamme lejr blev anvendt til internering af landssvigere. Ud af kilde- og dermed udstillingsmaterialet springer den iøjnefaldende forskel på forholdene i Frøslevlejren og KZ-lejrene i Tyskland.

Netop forholdene her er da også en konstant referenceramme i udstillingen, konkret såvel som abstrakt. Formålet er at give museumsgæsten et indtryk af både de specielle forhold i Frøslevlejren, og de specielle besættelsestidsforhold i Danmark, som lejren var et resultat af. Karakteristisk for udstillingen er også, at æstetik har spillet en helt underordnet rolle. Udsøgte eller overdrevne udstillingsmæssige virkemidler ville gøre vold mod den vigtige museumsgenstand overhovedet, nemlig selve de fysiske rammer for museet. Der er med andre ord »adgang forbudt« for udstillingsarkitekter – hvilket i øvrigt også tilsiges af museets beskedne budget på lige knap 2 mio. kr.!

Tekstmængden i udstillingen er relativ stor, også derved at udstillingen er gennemtekstet på tre sprog: dansk, tysk og engelsk. Tekster har i nogle år nærmest været forbudt i museumsverdenen. Det har vi aldrig ladet os afficere af, for det er museets principielle holdning, at de museumsgæster, som ønsker at fordybe sig, ikke skal forlade museet uforløste. Det er i øvrigt vores erfaring, at museumsgæsten gerne vil informeres – også gennem tekster. Udstillingen og tekstningen er da også opbygget således, at der tales til et meget bredt publikum.

Om udstillingen vil jeg gerne sige, at museet stilfærdigt og redeligt forsøger at fremlægge nogle historiske kendsgerninger. Hvis museet derved opnår at stemme museumsgæsten til eftertanke, er vi godt tilfredse. Opfordringen til i udstillingen at drage paralleller til nutidige fænomener og tildragelser, har vi ganske overhørt. Museet har ikke noget eksplicit idealt formål, som forfølges med påtrængende pædagogiske virkemidler.

Ud over den traditionelle udstilling formidler museet også gennem foredrag og omvisninger, interaktiv video og en film, hvor tidligere Frøslevfanger fortæller om tildragelser i lejren. Det foregår i museets tredje bygning, som ikke er autentisk, undtagen i sin ydre fremtoning.

Frøslev- og Fårhuslejr som mindesmærker

Lykkes museet så med sin formidling? Ja, et håndfast parameter kunne jo være museets besøgstal. Det har stabiliseret sig omkring 35.000 (stort set betalende) gæster om året, og museet afholder ca. 300 forudbestilte foredrag eller omvisninger på årsbasis. Det drejer sig først og fremmest om skoleklasser. Museet kan selvfølgelig også – som andre insti-

tutioner – fremlægge en gæstebog, hvor formidlingen prises i høje toner. Jeg vil i stedet kort referere og kommentere to offentlige vurderinger fra fagfolk, og med dem bevæger vi os så småt ind på mindesmærke-problematikken.

I sig bog *Hvilken befrielse* beskriver professor Claus Bryld sit møde med Frøslevlejren i 1995.

For Bryld er lejren ikke kun et historisk sted, men også et personligt mindested. I 1948 besøgte Bryld som 8-årig sammen med sin mor faderen, der i Fårhuslejren afsonede en dom for landsforæderi. Om sit møde med Frøslevlejrens Museum i 1995 skriver Bryld, og jeg citerer i uddrag:

»Næste dag besøger jeg Frøslevmuseet. Jeg har læst meget om det og har på forhånd en stærk følelse af forurettelse, af at museet blot er en videreførelse af dobbeltmoralen fra mine barndomsår, hvor alle de rigtig lidelser er udstillet og alle de forkertes fortiet...

Det er tilsyneladende fuldstændig glemmt, at der ikke kun var politiske fanger før den 5. maj 45, men også – og i en meget længere periode – efter denne dag. Frøslevlejren bestod i otte måneder, Fårhuslejren i fire år... Man skal bruge lup for at opdage det... i barak 6 er der en enkelt antydning af noget sådant, men ellers er det, som om Fårhuslejren aldrig har været. Og det er selvfølgelig det rareste for danskerne, og de forkertes børn og børnebørn kan jo lade være at komme her... Men som sædvanlig, og gudskelov, gør andre menneskers lidelser indtryk på én. De livsvilkår man bød fangerne... og aller værst: angsten for at blive sendt til Tyskland.. Min vrede opløses i nysgerrighed. Det er en meget dygtig udstilling, professionelt og engageret arbejde«.

I den seneste årbog for museerne i Sønderjylland har Claus Bryld i artiklen »En rundtur til de sønderjyske museer« repeteret sine indtryk af museet. Og tilføjet, at der i mellemtiden er kommet en egentlig omtale af Fårhuslejren til slut i udstillingen. Det priser Bryld naturligvis, men finder omtalen for sparsom. Han konkluderer, at der stadig er grænser for frisindet, og at et menneskeligt fællesskab af mere eller mindre forhenværende nazister ikke kan skildres på samme grundige og indlevende facon som et fællesskab af modstandsfolk.

Og nu til den anden offentlige vurdering: Under den nylige heftige debat om Historiecenter Dybbøl Bankes udvidelsesplaner udtalte centerleder Hans-Ole Hansen bl.a., at historiecenteret nødig skulle ende som, og jeg citerer, »Minde-

lunden i Ryvangen eller Frøslevlejren, hvor man bare vil have, at tingene skal være, som de var før, for det er altså ikke interessant for de unge«. Dermed blev også Frøslevlejren og Frøslevlejrens Museum kortvarigt inddraget i den offentlige debat om formidlingsplanerne på Dybbøl Banke. Over for Hans-Ole Hansen måtte jeg offentligt gøre gældende, at Frøslevlejrens Museum var lige så velbesøgt som historiecenteret. Også uden at gribe til de pædagogiske virkemidler, som Hans-Ole Hansen advokerer for, først og fremmest *re-enactment*, dvs. levendegørelser, som skal »lege historien ind i de unge« som Hans-Ole Hansen udtrykker det. Jeg bad Hans-Ole Hansen overveje, om formidlingsprincipperne fra forsøgscenteret i Lejre uden videre lod sig overføre til Dybbøl Banke – for slet ikke at tale om Frøslevlejren! Polemisk bad jeg ham fortsætte denne tankerække: Hvad med museet i Auschwitz. Skulle det så tænde op i krematoriet igen?? Jeg gjorde gældende, at der er usynlige etiske grænser for formidling, grænser som ofte først erkendes, når de overskrides. Frøslevlejrens Museum har ingen planer om at lade personalet iklæde tyske uniformer og fangedragter!

Det, at Frøslevlejren opfattes som et nationalt mindesmærke, føjer en ekstra dimension til Frøslevlejrens Museum. Og vel at mærke en dimension, som ikke er uproblematisk. Skal vi forsøge at komme ind til kernen i den problematik, må vi udrede nogle hovedtræk af lejrens efterkrigshistorie. Herunder selvfølgelig omstændighederne ved oprettelsen af Frøslevlejrens Museum.

Umiddelbart efter den tyske kapitulation tømtes Frøslevlejren for fanger – for blot med det samme at blive fyldt op med nye. Under retsopgøret blev lejren under navnet Fårhuslejren anvendt som først interneringslejr og siden straffelejr. De indsatte var først og fremmest mandlige medlemmer af det tyske mindretal i Nordslesvig. Indtil august 1945, hvor fængselsvæsenet overtog den fulde drift af lejren, var det tidligere medlemmer af den danske fangeledelse i Frøslevlejren, som udgjorde kommandantskabet. Som et lille kuriosum kan nævnes, at det nye kommandantskab anvendte Frøslevlejrens Haus- und Strafordning, og der var i det hele taget en utrolig grad af kontinuitet fra den ene lejr til den anden. Hele det interessante spørgsmål skal jeg ikke komme nærmere ind på her. Blot henvise til en afhandling, jeg har skrevet om emnet i festskrift til Henning Poulsen, som udkom i foråret 2000.

Som nævnt tilhørte langt de fleste af strafsonerne det tyske mindretal. I alt drejede det sig om ca. 3.000 personer. Hvor Frøslevlejren står som et stærkt symbol på tysk besættelse og dansk modstandskamp, er Fårhuslejren tilsvarende symbolladet. Her blot som et symbol på retsopgøret efter besættelsen. Først og fremmest for det tyske mindretal, for hvem Fårhuslejren nærmest blev en mental tilstand i efterkrigsårene.

Padborglejr og etablering af Frøslevlejrens Museum

I 1949 blev Fårhuslejren afviklet. På det tidspunkt havde langt de fleste landsviger udstået deres straffe. I november samme år overtog den danske hær lejren til kaserne, nu under navnet Padborglejr. Fra 1968 til 1975 blev Padborglejr anvendt som Civilforsvarskaserne, og lejren ville sandsynligvis i løbet af 80'erne være blevet jævnet med jorden, hvis ikke tanken om et Frøslevlejrens Museum var blevet født i 1965 ved et stævne for tidligere Frøslevfanger.

De tidligere fanger nedsatte et antal arbejdsgrupper, som skulle virke for tanken. Og for at gøre en lang historie kort, kunne man i 1969 overdrage hovedvagtårnet og en tidligere fangebarak til den danske stat, som påtog sig driften af museet via Nationalmuseet. I de følgende år konsoliderede Frøslevlejrens Museum sig med fine besøgstal – ca. 40-50.000 om året. Ja, i 1986 nåede man helt op på 68.000.

Da jeg tiltrådte som leder af museet i 1989, i øvrigt som museets første faguddannede leder, skete det i forbindelse med en omorganisering af Frøslevlejrens Museum. Det kom til også at omfatte et Dansk Røde Kors Museum, som blev etableret i en anden tidligere fangebarak. I 1998 ophørte samarbejdet med Dansk Røde Kors, og Røde Kors Museet blev nedlagt.

Den Selvejende Institution Frøslevlejren, nye aktiviteter

Frøslevlejrens Museum drives nu igen alene – og stadig ejes museets to originale udstillingsbygninger samt de udstillede museumsgenstande af Nationalmuseet. Som leder er jeg ansat ved Sønderjyllands Amt og Bov Kommune sikrer det økonomiske grundlag for museets drift. Selve lejrarealet, de øvrige bygninger og aktiviteterne i dem har Frøslevlejrens Museum og Nationalmuseet derimod ingen beføjelser over. Her spiller den »Selvejende Institution Frøslevlejren« en afgørende rolle.

Den Selvejende Institution Frøslevlejren er dannet i 1984 af Sønderjyllands Amt og Bov Kommune med det formål at restaurere bygningerne i lejren og dermed bevare lejren. Staten, som via Statsskovvæsenet ejede lejrarealet, overdrog Den Selvejende Institution Frøslevlejren brugsretten til arealet og bygningerne, når selvfølgelig bortses fra Frøslevlejrens Museum, som Den Selvejende Institution Frøslevlejren i øvrigt ved samme lejlighed blev egentlig driftspart i sammen med Nationalmuseet og Dansk Røde Kors. De færdigrestaurerede barakker blev successivt

udlejet – i den Selvejende Institution havde man det mål, at lejren skulle være selv-finansierende via huslejerne. I løbet af en årrække rykkede en række institutioner ind i de restaurerede barakker: en naturskole, et kursuscenter, et Hjemmeværnsmuseum, en udstilling om Civilforsvaret, en udstilling om Amnesty International. Sidste skud på stammen er et FN-Museum, når lige bortses fra, at kursuscenteret gik fallit og blev afløst af en Frøslevlejrens Efter-skole med ca. 100 elever. Dertil kommer, at Den Selvejende Institution Frøslevlejren gennem de sidste år har udlejet tre

tidligere fangebarakker til »Foreningen af Danske Eksportvognmænd«, som altså har henlagt sin administration med ca. 80 medarbejdere til lejrområdet.

Ser vi på de mere museumsagtige aktiviteter i lejren, er et fælles træk, at de mere eller mindre finansieres af de bagvedstående organisationer og i øvrigt drives af frivillige fra de pågældende organisationer. De høje besøgstal i Frøslevlejren gjorde det attraktivt for organisationerne at etablere sig i lejren.

Fortsættes i næste nummer.

Stolt af at være tysker?

I min hjemstavn USA er det i mange skoler blevet tradition, at 8. klasse ved skoleårets slutning foretager en rejse til Washington DC for at se Capitol, Det hvide Hus, nationale museer og mindesmærker. Med få undtagelser beser eleverne kun seværdigheder, som fremstiller positive sider af US-historien.

Racisme og fordomme kender eleverne allerede en del, men i Washington må de være stolte af at være amerikanere. Den 16. og 17. september havde jeg som gæst hos Berlins forening af Nazi-forfulgte lejlighed til at ledsage elever fra ca. 30 skoler fra Marzahn-Hellersdorf på en rejse til Buchenwald.

I KZ-mindestedet Buchenwald blev eleverne konfronteret med de mørkeste

kapitler af tysk historie, som stadig gør det problematisk af være stolt af at være tysker.

Over 800 elever havde meldt sig til denne tur. 300 kunne komme med. Det var, hvad der var kapacitet til i Weimar og på mindeanlægget.

For de fleste elever var dette besøg den første erfaring om det 3. rige på det sted, hvor de frygtelige hændelser var sket. For mig personligt var denne rejse en nødvendig pause fra de skrækkelige hændelser i New York og Washington DC, fra billederne af ruiner og tanken på de mennesker, der måtte springe fra skyskrabernes høje etager.

Jeg ledsagede en gruppe, der så en film om Buchenwald, og som fik mulighed for at tale med en 90 årig tidligere Buchenwaldfange. Fulde af nysgerrighed forsøgte de med kraftige stemmer at stille spørgsmål, idet vidnet som følge af nazisternes tortur hørte meget dårligt.

Efter samtalen havde vi lejlighed til at se anlægget og museet.

En elev fortalte mig, at han kun havde set billeder af Buchenwald, set i perspektiv udefra. Nu ville han endelig se området indefra. Mange elever mente, at selv om de nu stod på selve KZ-området, kunne de ikke helt forestille sig eller forstå den frygtelige historie. En elev udtrykte det således i museets gæstebog: »Jeg står her og kan ikke forstå, hvorfor den slags kunne eksistere. Jeg finder det endnu værre, at der endnu i dag findes mennesker, der er stolte af, hvad der dengang skete overalt i verden.«

Under besøget bar hver elev en rød nellike og lagde den det sted, der gjorde

særligt indtryk på vedkommende. Der ved fik hver elev lejlighed til selv at betragte området og overveje, hvad der gjorde størst indtryk.

Mange lagde blomsten ved krematoriet eller ved en mindesten, der erindrede om ofrenes internationale herkomst.

På den anden dag diskuterede en gruppe, først og fremmest om Højreextremismen i skolerne og i deres boligkvarter. Jeg var overrasket over at høre, at så mange elever, bl.a. 13- og 14-årige allerede havde hørt højreorienterede meninger hos unge i deres nabolag. Jeg havde ikke vidst, hvor stort dette problem omkring udlændinge er hos ungdommen. På den anden side gjorde det indtryk, hvor mange aktioner mod racisme de unge kendte. F.eks. aktion »Nødindgang«, projektet »Hænder mod Højreorientering« og »Rock mod Højre«. Denne rejse gav eleverne mod til at udvikle flere ideer til at gøre noget mod Højre-bevægelserne.

Cathrin Plum, Dr. i USA, der for øjeblikket forsker i Berlin – i ANTIFA/11-2001 (Oversat af DMJ)

Kommentar fra redaktøren:

Hvorfor skal danske skoleelever ikke opfordres til en sådan skolerejse? Danmark var besat af Nazityskland!

DMJ:

Enig. Der er mulighed for at komme med Hvide Bus-ture til Tyskland. Alumner på 4. Maj Kollegierne forsøger at samle deltagere til en tur til Berlin, men har endnu ikke fået kontakt til fornuftig overnatning o.l.

RUNDE DAGE

Ved *Anni Mørk*,
Dammes Teglgård 30, 2. mf.
6200 Aabenraa
Telefon og fax 74 62 71 14

Desværre var et brev med fødselsdagsdatoer forsvundet, nå ja, og for sent indsendt var også iblandt, derfor bliver det også denne gang til »en forsinket lykønskning«!

23. marts

Hans Arne Nielsen, 80 år,
Baldersvænget 11, 5700 Svendborg

26. marts

Henry Jensen, 75 år,
Strynøgade 14, 1.th., 5000 Odense C

01. april

Jens Erik Grønning, 80 år,
Pilevænget 12, 5700 Svendborg

18. april

Elly Himmelstrup, 70 år,
Bushøjvej 232, 8270 Højbjerg

21. april

Signe Nielsen, 80 år,
Frejaparken 83, 9000 Aalborg

24. april

Tage Jensen, 80 år,
Porsgrundsvej 6, 8200 Århus N

26. april

Marga Larsen, 90 år,
Bygmarken 12, st.tv., 9000 Aalborg

Anna M. Henriksen, 95 år,
(Ravensbrück 25692)

Bøgedals Allé 44, Dalum,
5250 Odense SV

28. april

Kaj Christensen, 80 år,
Sdr. Fasanvej 53, 4.th., 2000 Frederiksberg
Ikke hjemme på dagen!

29. april

Julius Berndt, 85 år,
Tøndervej 199, 6200 Aabenraa

30. april

May Arentoft, 85 år,
Uldalsvej 20, st., 9400 Nørresundby

04. maj

Ebba Skovfoged Nielsen, 75 år,
Charlottehøj 9, 9000 Aalborg

06. maj

Ove J. Johansen, 80 år,
Badevej 11,1., 3000 Helsingør

07. maj

Christel Nybye Jørgensen, 75 år,
Feldingvang 6, 7800 Skive

08. maj

Niels Otto Køster, 90 år,
Fjordglimt, Parallevej 100,
6960 Hvide Sande

09. maj

Gunnar Schultz, 80 år,
Sebbersundvej 6, st.th., 9220 Aalborg Ø

10. maj

Helga Petersen, 80 år,
Birkevænget 11, 9850 Hirtshals

Wilfred Thomsen, 80 år,
V. Stuckesbergs Vej 25, 8210 Århus V

11. maj

Poul Funck, 85 år,
Bernadottegården 261,
H.H. Kochsvej 4, Himmelev,
4000 Roskilde

12. maj

Arne Chr. Jørgensen, 85 år,
(Sachsenhausen 74326)
Grøndalsvej 19, 5000 Odense C

19. maj

Kjeld V. Jørgensen, 80 år,
Ålekistevej 42, 3.th., 2720 Vanløse

20. maj

Knud Vilstrup Pedersen, 80 år,
(Neuengamme 69199)
Bernadottegården 85, 9560 Hadsund

21. maj

Jytte Jørgensen, 85 år,
Skansegade 68, 9900 Frederikshavn

Arthur Mørch, 85 år

Kildevej 28 E, 9300 Sæby

22. maj

Edy Hansen, 75 år,
Rødhættevej 1, 9400 Nørresundby

25. maj

Lars Josefsen, 80 år,
Dybdalsvej 1, dør nr. 1, 7442 Engesvang

30. maj

H.B. Richard, 85 år
Heimdalsgade 30A, 3.tv., 2200 Nørrebro

31. maj

H.C. Henriksen, 80 år,
Nøvlingeparken 2, 9260 Gistrup

2. juni

Peter Haargaard, 80 år,
Martinus Rørbyes Vej 13, 9000 Aalborg

Richard Svart, 80 år,

Thujavej 11, 7400 Herning

3. juni

Knud Andreassen, 80 år,
Stenbjerg Kirkevej 6, 7752 Snedsted

5. juni

Dora Høfler, 80 år,
Rughaven 29, 2.tv., 9000 Aalborg

7. juni

Ejner Bernhard Rasmussen, 85 år,
Præstemosen 201, 2650 Hvidovre

9. juni

Søren Christensen, 80 år,
(Bageren)
Særkjærparken 99, 7500 Holstebro

11. juni

Solvejg Christiansen, 70 år,
Boelskilde 36, 7120 Vejle

12. juni

Grethe Firing, 65 år,
Hirtsholmvej 1, 9900 Frederikshavn

Svend E. Møller Andersen, 75 år,

(Dachau 141.555)
Frederikssundvej 400 st., 2700 Brønshøj

13. juni

Lis Bertelsen, 75 år,
Norgesvej 27, 9480 Løkken
Ikke hjemme på dagen

Angående »Runde dage«

En af læserne har ytret et ønske, som jeg hermed lader gå videre til alle foreningerne, der sender meddelelse om fødselsdage ind til »Modstandskampen 1940-45«

Er det muligt ud over navn, adresse og fødselsdato at opgive fangenummer, og hvor man var fange?

Naturligvis skal den pågældende fødselsår være indforstået.

Hvordan er holdningen til dette ønske?

Anni Mørk

SENTENSER

Møde med andre kulturer
kan være en berigelse,
hvis man selv vil.

Kaj Christensen

Hvis man arbejder for freden
bli'r man aldrig arbejdsløs.
Desværre.

Kaj Christensen

NB!

Minnas general bliver 80 den 28. april 2002... og hva' så? Tja den gode mand mener, at han så vil arbejde lidt mindre, skal vi give ham lov? Okay! Men lov os ellers at blive som du er. Ha' en rigtig god fødselsdag og alt godt fremover, Kaj Christensen/redaktøren!

Anni Mørk

Hurra!

Redaktøren, Kaj Christensen fylder 80 år den 28. april 02.

I april måned 1990 blev han medredaktør af Pigtraad – Gestapofangen, hvis ansvarshavende redaktør på dette tidspunkt var Johannes Fosmark.

Efter Fosmarks sygdom og død var man jo noget i et dilemma – bladet skulle jo gerne føres videre.

En kreds af kammerater opfordrede Kaj til at videreføre bladet.

Kaj invilligede i at gå i gang med et nyt blad, men stillede som betingelse, at krigssejlerne skulle være nævnt på forsiden, sammen med gestapofanger og modstandsfolk, som var de andre sammenslutninger. Forsiden blev også ændret, så denne smukke forside skulle følge bladet i de kommende numre. Titlen blev ligeledes ændret til Modstandskampen 1940-45.

Medredaktør blev Birgit Krasnik Fischermann.

Mange telefonopringninger fortæller, at det nye blad blev et succes, og mange personlige henvendelser til Kaj om bladet, når han er ude i forskellige sammenhænge fortæller også om glæden ved bladet. De små sentenser bliver meget godt modtaget, ligeledes udtrykkes der stor glæde over boganmeldelserne.

Med hensyn til sidstnævnte, så kan jeg skrive under på, at det er en rigtig tidrøver (men han kan li' det).

Lad mig slutte med få ord: »Det gør du sku' godt«

Din kone

Nekrolog

Poul Riis er død

Tirsdag den 8. januar 2002 døde provst Poul Riis, Slagelse.

Poul Riis var født den 25. juni 1915. Han kom tidligt ind i modstandsarbejdet og blev arresteret af tyskerne i november 1944. Over Shell-huset og Vestre Fængsel kom han til Neuengamme. Kort før jul blev han overført til KZ-lejren Dachau.

Poul Riis blev hjemført med de hvide busser, og en aften i december 1945 var han blandt den lille flok af tidligere KZ-fanger, som var samlet på Park Hotel i Hellerup og dér besluttede at danne en sammenslutning, som skulle forsøge at hjælpe syge kammerater.

Sådan var oprindelsen til *Kammeraternes Hjælpefond*. Dens motto blev »Raske kammerater hjælper de syge« og under protektion af Hans kgl. Højhed Prins Axel blev fondens fundats underskrevet den 29. august det følgende år.

Men allerede på det tidspunkt havde KH stået for indsamlingen af betydelige pengebeløb til uddeling blandt kammerater, der var kommet i nød, eller som trængte til hjælp til en uddannelse, til etablering af en virksomhed eller lignende. Bladet *Pigtraad*, hvis første nummer udkom den 5. maj 1946, havde

blandt andet på grund af gavmildeannoncører et betydeligt overskud, der ubeskåret tilfaldt KH, og der var i disse første år efter den tyske kapitulation i Danmark ret store pengebeløb, der på denne måde kunne anvendes til kammeraternes bedste.

I alt dette arbejde tog Poul Riis livlig del. Han var straks blevet medlem af KH's bestyrelse, og i den virkede han indtil sin død. Han har været sekretær for KH, han har repræsenteret KH ved utallige lejligheder, han har talt ved KH's højtidelighed i Mindeparken i

Ryvangen den 4. maj og enkelte år ledet højtideligheden sammesteds.

Etableringen af mindstederne Husum-Schwesing og Ladelund umiddelbart syd for den danske grænse skyldes først og fremmest Poul Riis's indsats.

Han har i hele sit virke efterlevet KH's motto »Raske kammerater hjælper de syge«, og således vil han blive erindret i KH.

Poul Riis er bisat på Sct. Peders kirkegård i Slagelse.

Hans Andersen

Fransk/dansk oversættelse!

Findes der én (eller flere) blandt læserne, der behersker fransk så godt, at vedkommende vil/kan oversætte franske artikler, som bladet får fra udenlandske fangeforeninger, så disse artikler kan bringes i »Modstandskampen 1940-45«?

Redaktionen

PROGRAM

Frøbjerg Baunehøj 5. maj 2002

Kl. 14.00: Hjemmeværnets Brassband Fyn musicerer under ledelse af Kai Nielsen.

Kl. 14.30: Fanerne føres til mindesmærket (faneborg). Skovrider Søren Kirk Strandgaard, Fyns Statsskovdistrikt byder velkommen.

Fællessang »En lærke letted«.

Frøbjergtalen v/ amtsborgmester Jan Boye

Frihedsbudskabet.

Brassbandet spiller »Danmarks frihedssang«.

Modstandsbevægelsens tale v/ redaktør Kaj Christensen.

Kransenedlæggelse, »Last Post«,

Fællessang »Altid frejdig«

Pause - private buketter kan lægges, fotografering m.v.

Fællessang »I alle de riger og lande«.

Hjemmeværnets tale v/ Den kommitterede for Hjemmeværnet, Erling Christensen.

Overrækkelse af hæders- og anciennitetstegn til personel af Hjemmeværnet v/ chefen for Hærhjemmeværnsdistrikt Nordvestfyn, major Peter Holst-Hansen.

Fællessang »Det haver så nyligen regnet«.

Afslutning v/ formanden for Frøbjergkomiteen, amtsrådsmedlem Carsten Abild.

Mindelunden i Ryvangen den 4. maj 2002

Der er lagt følgende program for dagen

Kl. 10.00

lægger elever fra Bispebjerg skole blomster på hver enkelt grav.

Kl. 19.45

vil Hjemmeværnsregion VI spille under ledelse af Erik Jørgensen.

Kl. 20.00

byder formanden for Kammeraternes Hjælpefond velkommen. Zahles Pigekor synger fædrelands-sange under ledelse af Minna Hess Thaysen.

Tale af læge Inge Genefke fra Det internationale Rehabiliteringsråd for Torturofre.

Derefter spiller musikkorpset endnu engang og pigekoret synger, inden mødet afsluttes. Og alle forener sig med kor og musikkorps i sangen »Altid frejdig«.

Højtideligheden arrangeres af
Kammeraternes Hjælpefond.

SAMMENSLUTNINGEN

Københavns Rådhus den 9. april 2002

Højtidelighed for Danmarks Besættelse kl. 11.55

HJV/ Harry Henriksen

MINDEGUDSTJENESTE

Helligaandskirken - 5. maj 2002 kl. 17.00

57 året » For frihed og fred i Europa«

Præludium	Der spilles »Kongernes Konge«. Herunder føres fanen ind i kirken.
Salme	»Vor Gud, han er så fast en borg«.
Læsning	Esajasbogen kap. 9,1-6.
Solo	»En lærke letted«
Salme	»Alt står i Guds faderhånd«
Prædiken	Sognepræst Leif G. Christensen
Salme	»Mægtigste Kriste«
Postludium	»Prins Jørgens March«

Fanen føres ud.

Vi følger fanen ud til monumentet for »Den ukendte KZ-fange«.

Kransenedlæggelse ved major Niels Elsborg.

Bøn	»Fader vor«
Salme	»Altid frejdig når du går«
Trompet	»Retræten«

H.J.V. / Harry Henriksen

Klip fra aviser og blade

Jyllandsposten den 18. oktober 2001

Nye oplysninger om Søren Kam

Den danske nazist træned fem senere masse-mordere og bad tyskerne om lov til at udføre terror på dansk grund

BESÆTTELSEN

Af Erik Høgh-Sørensen, Ritzaus Bureau

Hidtil ukendt dokumentation viser, at den danskfødte SS-officer Søren Kam var langt dybere involveret end hidtil antaget i den nazistiske terror, som under Anden Verdenskrig kostede over 125 danske civile livet.

Ifølge retsakter, som Ritzau har fået fat i, var den i dag 79-årige Kam i 1943 instruktør for fire af de fem værste danske masse-mordere i det 20. århundrede.

De fire terrorister, Kaj Bothildsen Nielsen, Ib Nedermark Hansen, Aage MariEGAARD og Robert Lund, blev alle efter krigen dødsdømt og henrettet. Som medlemmer af den såkaldte Peter-gruppe stod de i 1944-45 bag 94 drab, cirka 25 drabsforsøg og otte passager-tog-bomber, som kostede yderligere 26 livet.

Det nye aspekt ligger i dommen over Peter-gruppen, som viser, at de fire i foråret og sommeren 1943 var enten elever eller undervisere på Kams Schalburgskole i Høvelte i Nordsjælland. Det var fra Schalburgkorpset, besættelsesmagten hentede de danske nazister, der sammen med tyske følgeofficerer blev sat til at dræbe mere eller mindre tilfældige danske civile.

Planlagde terror

Men Kam lod det ikke blive ved træningen. Ifølge Ritzaus kopi af hans personsag, som ligger i Forbundsarkivet i Lichterfelde i Berlin, bad han allerede i sommeren 1943 den tyske besættelseschef, Werner Best, om lov til at starte terror på dansk grund.

»SS-løjtnant Kam havde i sin egen-skab af leder for Schalburgskolen truffet SS-general-løjtnant Dr. Best. Kam havde i denne forbindelse udviklet en plan om

sammen med pålidelige mænd at danne »anti-terrorgrupper«, som efter opsporing af tysk-fjendtlige sabotagegrupper skulle gå imod dem med våben,« står der i et SS-dokument fra september 1943.

Selv om Kam i dag lægger afstand til det, var han selv kilde til oplysningerne, mens nazisterne endnu håbede at have krigslykken med sig.

I månederne forinden blev den danske samarbejdsregering tvunget fra magten af folkestrejker og sabotage. Det førte ifølge Kams eget udsagn til, at Werner Best i august 1943 gav grønt lys for terror. Best havde netop i Berlin stået skoleret over for føreren, som rasede over uroen i mønsterlandet Danmark.

»Den 26. eller 27. august kom han (Best, red.) tilbage til Danmark og beordrede mig til en samtale i Dagmarhus. Han sagde til slut: »Der Führer hat befohlen, dass ab jetzt Terror mit Gegen-terror beantwortet wird!« » Jeg vil bare sige, at det ikke var mig, som fandt på modterror,« har Kam skrevet til Ritzau.

Efter denne ordre om »modterror« fra højeste sted deltog Kam få dage senere, 30. august 1943, i ét drab. Redaktør Carl Henrik Clemmensen havde overfuset en nazistisk journalist og blev derfor bortført fra sit hjem af Kam og to andre danske SS'ere. Få timer senere blev Clemmensen på en øde vej dræbt af otte skud fra tre våben, affyret samtidig og fra klos hold. Der blev ikke brugt automatvåben. Alene gerningens omstændigheder tyder derfor på overlagt drab.

Hvis Clemmensen således var Hitlers første civile terroroffer i Danmark, forrykkes den gængse historieskrivning imidlertid. Terrordrab begyndte nemlig først for alvor fire måneder senere. Også da havde Best fået en røffel af Hitler.

Straks efter drabet på Clemmensen blev Kam og en af de øvrige deltagere i september 1943 stillet for en SS-domstol i Berlin. Her konkluderedes det, at nedskydningen af den tysk-fjendtlige journalist var i orden.

Tysk statsborger

Kam drog herefter til østfronten, hvor hans soldatergerning til sidst indbragte

ham en audiens hos Hitler og det højt estimerede jernkorsets ridderkors. Efter krigen undgik Kam at blive stillet for retten, fordi Tyskland i 1956 gav ham statsborgerskab.

Det forhindrer den dag i dag Kams udlevering til Danmark, selv om han i sin statsborgerskabsansøgning løj om sin rolle i Clemmensens-drabet. I årtier hævdede Kam, at en af de andre SS'ere som blev henrettet efter krigen, havde været alene om selve drabet. Først da det viste sig i modstrid med obduktionsrapporten, indrømmede Kam så sent som i 1998 at have skudt mod Clemmensen, mens denne endnu levede. Men Kam fastholdt, at nedskydningen var et uheld. Dét, selv om Clemmensen blev ramt samtidig af alle otte skud, før han sank død sammen.

Alligevel opgav anklagemyndigheden i Bayern i 1999 at stille Kam for retten. Man fandt ingen »nedrige« eller »ondskabsfulde« motiver til handlingen som krævet i tysk strafferet.

Tværtimod, i den skriftlige beslutning konkluderede anklagerne, at de ikke kan modbevise Kams forklaring om, at drabet på den ubevæbnede Clemmensen var nødværge.

Danmark udstedte så sent som i 1999 en international efterlysning. Den opretholdes fortsat. Kam – Danmarks formentlig værste nulevende terrorist – kan derfor kun vide sig sikker i Tyskland.

Søren Kam som 22-årig, da han kæmpede for tyskerne ved østfronten.

BØGER

Rejse i dødens fodspor

Beretning fra en overlevende KZ-fange

Af Niels Ole Frederiksen

og Poul-Henrik Jensen

96 sider (indb. og illustreret)

Pris: kr. 188,00

Forlag: Emil

En tidligere KZ-fange, den nu 92-årige Villy Fuglsang, genoplever sit ophold i Stutthoflejren og følger ruten for den dødsrue, han tilbagelagde for 55 år siden. Kendt er det for måske en del ældre mennesker, hvem Fuglsang er, men for mange yngre – og det er jo egentlig dem, det nu gælder – er han sikkert ganske ukendt – og dermed også hans liv og gerning, og det råder denne bog til dels bud på.

Villy Fuglsang begyndte som fodermester, blev kommunist og rejste til Spanien under Den spanske Borgerkrig. Han kom omgående til fronten, blev flere gange såret, men også forfremmet til kaptajn. Det sidste var, set med danske officerers øjne, helt uhørt.

Hjemme igen i Danmark gik det meget godt indtil den 22. juni 1941. Den dag, da Nazityskland gik til angreb på Sovjetunionen, foranledigede den danske regering, at det danske politi pågreb ca. 350 kommunister og internerede dem i Horserød. Her sad de interneret indtil efteråret 1943, hvor atter mange af dem – mod de løfter regeringen havde givet – blev udleveret til tyskerne. 150 blev sendt til Stutthof KZ-lejren. 16 døde og kom således ikke hjem.

Vigtigt er det, at historien om en af Nazitysklands KZ-lejre fortæller af en overlevende, at også sammenbruddet og dermed dødsrue fortolkes af »medvirkende«, at dem, historien fortæller til, virkelig forstår at give det videre skriftligt.

Bogen er glimrende skrevet, og foruden teksten også et godt – og godt genarbejdet – billedmateriale. Et billedmateriale, der helt klart understøtter teksten. Villy Fuglsang erindringer, at da fangerne ankom til KZ-lejren, modtog SS-lederen Theodor Mayer dem med denne grove salve: »Den skorsten, som I ser bag mig, er en krematorieskorsten,

og det er jeres vej ud af lejren – den eneste.«

Villy Fuglsang og de fleste af danskerne slap dog ud efter næsten 18 måneder og med dødsrue, inden de endelig blev befriet af russerne.

For Villy Fuglsang og fire andre ledende kommunister gik turen over Moskva.

Efter samtaler i Moskva kom alle hjem til Danmark. Villy Fuglsang den 29. maj 1945 og de andre en uges tid senere.

Forfatterne skriver, at Villy Fuglsang er en dygtig fortæller, og at vejen næsten 60 år senere til Stutthof og de markante steder på dødsrue huskes af Villy Fuglsang som i går.

Villy Fuglsang blev valgt til Rigsdagen i 1945 – kommunisterne fik et kanonvalg i 1945 – mest på grund af deres eminente deltagelse i modstandskampen. 19 år blev det til i Rigsdagen og senere i Folketinget. Nu går tiden mest med foredrag.

På et højskolekursus spørger en kvinde: »Fuglsang, nu har du oplevet meget i dit liv. Muren er faldet, og Sovjetunionen kollapsede. Hvilken politisk holdning har du i dag?«

Fuglsang kikker op og uden betænkning kom det: »Jeg er kommunist, hvad skulle jeg ellers være?«

»Fuglen« synger stadig.

Kaj Christensen

En tyskers historie

Erindringer 1914-1933

Af Sebastian Haffner

248 sider

Pris kr. 275,00

Forlag: Gyldendal

Da den tyske journalist Sebastian Haffner døde i 1999 fandt man i hans efterladte papirer manuskriptet til hans ungdomserindringer »En tyskers historie«, som var blevet skrevet i England – i eksil – i 1939.

Haffner indleder bogen med at fortælle, at det handler om en duel. Det er – skriver han – en duel mellem to meget ulige modstandere: en overordentlig magtfuld, stærk og hensynsløs stat og en lille, anonym, ukendt privatmand.

Og det kommer der en meget stærk historie ud af. En, man læser i et stræk, men som man senere vender tilbage til – gang efter gang.

Her får man forhistorien til Hitler og Det tredje Rige fortalt på en måde – noget anderledes – en forståelig måde.

Godt beskrevet er det helt hysteriske sportshysteri, hvor ti-årige drenge går

med alle resultaterne i deres hjerner. Nederlaget i 1. Verdenskrig, som de unge – navnlig drengene – blev, skriver Haffner, den sæd, hvor frikorpsene overtog gaderne – i 1933 var det »de brunes« tur. Oven på inflationen, som førte til selvmord, politiske mord og opståen af diverse clairvoyante, frelsere og kolde politikere af enhver art.

Bogen må betragtes som et hovedværk til forståelse af diktaturets væsen. Staten bliver forvandlet til en totalitær stat. Alt finder sted efter »Rigsdagsbranden« i februar 1933, selv om der længe før branden var uddelt lister til SA om, hvem der skulle forfølges.

Helt klart ses det, da Hitler med stort flertal fik ubegrænsede beføjelser til husundersøgelser, arrestationer, brev- og telefonkontrol, alt af unionsnazipartiets indskrevne medlemmer i millionvis.

Haffner skriver om den type terror, at den havde den fordel, at man alt efter omstændighederne kunne trække beklagende på skuldrene og tale om de »uundgåelige, bedrøvelige ledsagende omstændigheder ved enhver revolution« – altså undskyldninger for den revolutionære terror – eller henvise til den strenge disciplin og forklare, at der herskede fuldkommen ro og orden. At det, der fandt sted, udelukkende var særligt nødvendige politiaktioner, og at revolutionær uorden netop på den måde kunne undgås i Tyskland – undskyldningen for den repressive terror. Selv grusomhed kan besidde træk af storhed, hvis den udøves med en patos af højeste, åbenhjertelige beslutning, hvis de, der udøver grusomheden, flammande bekender sig til deres gerninger – som det var tilfældet under den franske revolution, i den russiske og spanske borgerkrig. Nazisterne viste derimod aldrig andet end den benægtende morders frygtsomme, feje og blege fjæs.

Scenesat var der også omkring valget en masse floskler, paroler, nationale højtideligheder, flag over hele Tyskland og meget andet og selvfølgelig Hitler, som svor evig troskab til et eller andet.

Alle begyndte af frygt i disse arrangementer, men efter at have deltaget en gang, ville man ikke længere gøre det af frygt – det ville jo være lavt og forkasteligt. Derfor leverede man senere det tilhørende tankesæt.

Selv om 56% havde stemt på alt andet end Nazipartiet den 5. marts, og selv om mange var »gejlet« op gennem det ovenfor nævnte, skal endnu et træk med for at fuldende diktaturets indførelse.

Forræderiet. Forræderiet var gennemgående i alle partier, fra højre til venstre.

Det moralske svigt blandt topfigurerne – modstanderne – er et grundtræk i 1933.

De tysknationale, de konservative højrekredse, de foretog sig intet. De deltog tværtimod i alt som nazisterne foreslog. Terrøren, jødeforfølgelserne, forfølgelserne af de kristne, ja de lod sig end ikke forstyrre af, at man forbød deres parti.

Eller de adelige officerer og deres venner f.eks. von Papen, blev på deres poster og råbte »Heil Hitler«!

Centrum, det store borgerlige – katolske parti – under Brüning, der den 23. marts 1933 overgav Hitler sine stemmer

Eller den 4. marts, hvor socialdemokratiets »stærke« mand, Otto Braun, kørte over grænsen til Schweiz, hvor han tilfældigvis havde sommerhus.

Eller kommunisterne »ulve i fåreklæder« også selv om de havde bevæbnede »Frontkampverband«, der var militært organiserede og havde millioner af medlemmer. Svigtet af lederne, der løb med halen mellem benene.

Massemordet i Köpenick på socialdemokratiske fagforeningsfolk – folk bevidst anvendt her -. Disse mord er aldrig blevet opklaret – ikke engang antallet ved man noget om.

Var det virkelig kun »Rigsdagsbranden«, som var igangsætter? Selvfølgelig ikke. Men dette vrøvl har mange ladet sig nøje med.

Mange ting sker med mennesker, når en sådan idiosynkrasi får tag i hele befolkningen. Selv er Haffner, som han skriver, blevet overrumplet ved sin første prøve: »En »brun« uniform spørger mig, om jeg er arier. Uden at tænke svarer jeg ja. Men hvilken ydmygelse! At forklare en uvedkommende, præcist og på forespørgsel, at jeg var arisk.«

Om efteråret 1933 har Haffner gjort op med sig selv og besluttet – lige inden han som jurist skal i skolingslejr for at kunne få job som jurist – at flygte ud af Tyskland. Først til Frankrig og senere til England.

Bogen, som angiveligt – og der er ingen tegn på, at dette er et falsum – er skrevet i 1939, er også på anden måde en forudanselse af, hvad Tyskland udarter til. Haffner forudsiger jødeforfølgelserne, verdenskrigen og som han siger: »Tyskland kan kun befri for Hitler og hele det brutale system af udlandet.«

Heri fik han ret, modsat i, om Tyskland overhovedet nogensinde kunne blive demokratisk. Her holdt teorien ikke. Tyskland blev – langt om længe – demokratisk, også her med hjælp fra udlandet.

»En tyskers historie« er på mange måder BOGEN, som man ikke kan undvære, hvis man vil forstå, hvordan nazis-

men kunne opstå »så fredeligt«, i en stor europæisk kulturnation, og også bogen, der måske kan modvirke til, at noget sådant opstår igen – i en kulturnation.

Et PS: Hvorfor hedder bogen på forsidens »en tyskers historie«, men på ryggen »en tysker historie«. Trykfejl? Eller er det bevidst?

Sebastian Haffner var et synonym. Hans rigtige navn var Raimund Pretzel.

Kaj Christensen

I unåde Peter P. Rohde

Opgøret med kommunismen

Af Niels Barfoed

460 sider illustreret

Pris: Indbundet kr. 295,00

Forlag: Gyldendal

»Retfærdighed ikke hævn« hed en bog af Simon Wiesenthal. I denne bog vil ordene retfærdighed og hævn være mere korrekt. Nogen forståelse for dette er tidsbestemt. Som så meget andet, der er sket i tiden under Besættelsen og Den kolde Krigs værste år, kan det dårligt beskrives i dag – og væsentligt – næsten ikke forstås af den nuværende generation.

Dog har N. Barfoed ikke blot prøvet, men det er næsten også lykkedes for ham, selv om stoffet nok er »løbet lidt af med ham« – hvad han også indrømmer. Ina Haxen er blevet hovedpersonen og ikke Peter P. Rohde.

Personen Ina Haxen er – hvad hun sikkert ikke vil skrive under på – blevet mere interessant end P.P.R. Hun er løvinden, den, der støber kuglerne.

Bogen er både engageret og velskrevet, selv om den af og til springer for meget i kronologien.

Hvorfor er den skrevet? Forfatterens pointe er, at vi i dag har glemt, hvordan Den kolde Krig påvirkede hele kultur-eliten – der jo var om ikke kommunister – som Ina Haxen og Peter P. Rohde – så dog venstreorienteret i en grad, som ikke kendes i dag.

Eksklusionen af DKP af Ina Haxen og to måneder senere Peter P. Rohde i 1953 var – efter denne bog at dømme – en større nedtur, end når mennesker ekskluderes af andre partier. Der var koldt,

ikke blot fra tidligere partikammerater, men også venner viste sig ikke mere i deres kreds. Begge sider, både Rohderne og deres modstandere både inden for og uden for DKP, påbegyndte en veritabel forfølgelse såvel i offentligheden som ved private sammenkomster og privat brevskrivning.

N. Barfoed viser her, efter at have fået arkivindsigt, at stort set alle tidligere venner af ægteparret nu er fjender. Den kolde Krig var kold, og Rohderne var blevet bange for den antisemitisme, der – som de synes – var en del af processerne i Moskva og Prag. Den største del, der var anklagede, var jøder.

Den uro, Slansky-processen bragte ind i det intellektuelle danske miljø, fører med sig, at der opstår en ny gruppe, der får navnet Ligaen for Tolerance, en løs dansk sammenslutning af frisindede fra en Ellen Hørup til en Hans Bendix og Harald Sandbæk (side 193). Videre står: Det er et åbent brev til prof. Jørgen Jørgensen, prof. Mogens Fog og Otto Gelsted. De bliver spurgt, om de kan forene humanisme med en anerkendelse af Prag-processens forløb, dvs. med den stats-antisemitisme, der dér kom til udtryk.

Blandt underskriverne var Peter P. Rohde.

Det var der, P.P.R.'s eksklusion af DKP begyndte, ikke at forglemme »samtalen« på Apollo Teatret.

Et andet aspekt, som N. Barfoed beskriver både godt – og troværdigt – er Fogs meninger om en eventuel voldelig overtagelse af magten i Danmark ved Besættelsens ophør. Der var ikke – undtagen i Rohdernes hjerner – noget, der viste i den retning. Fog blev alt for ofte gjort til »Prügelknabe«. Sammenfattende kan det forstås, at under Den kolde Krig var der – mellem intellektuelle – ikke meget, der hed nåde, men derimod unåde.

Var man enten gået fra DKP eller smidt ud, var man renegat.

Var der mere konsekvens dengang end nu? *Ja, det tror jeg!*

Det var også mere sort og hvidt.

Nu forekommer alt for meget gråt i gråt. **Læs selv.**

Kaj Christensen

Pressemeddelelse

FREDAG DEN 22. FEBRUAR UDKOM

SAMARBEJDE OG MODSTAND

Danmark under den tyske besættelse 1940-1945

En bibliografi af John T. Lauridsen

MUSEUM TUSCULANUMS FORLAG

Anmeldes i næste nummer af »Modstandskampen 1940-45« af Kaj Christensen

Til Montgomery's sejrige Soldater

I kommer som Befriere, men ogsaa som Venner og Allierede. Ingen har vel større Ret til at benævne Jer saadan end Modstandsbevægelsens Mænd. Nu faar vi Oprejsning for den 9. April 1940 med al dens Bitterhed og Skam. Vore Hjerter og Sind er fyldt af en dyb Følelse af Lykke over, at vort Fædreland atter er frit. Vi har været udsat for det tyske Naziststyres Vold og Tyranni, dets Plyndring og Terror paa alle Omraader, men vort Land er bleven forskaonet for Krigens Gru. Vi takker det naadige Forsyn, der reddede Danmark fra den Skæbne, der blev andre af Tyskland medkæmpede Landes Lod. Vi takker ogsaa de Allierede, der forstod, at vi var Venner, og som behandlede os derefter. Modstandsbevægelsens Mænd mener at have Lov til at tro, at Modstandsbevægelsen under Ledelse af Danmarks Frihedsraad, har sin Andel i den gode Skæbne, der blev Danmarks.

For os blev Ordet *Danmark* efter den 9. April 1940 en Forpligtelse. Vi forstod Sandheden i det ældgamle Sagn om Dannebrog: Kun naar I løfter dette Tegn højt, skal I sejre!

Vi har da hver især i Lydighed mod enhver Ordre fra Danmarks Frihedsraad og som en kær og hellig Pligt søgt at løfte Danmarks Flag højt.

Mange af vore Kammerater er segnet i Kampen, men de faldt under det rød-hvide Korsbanners Tegn, og skønnere Død kan ingen Dansk faa.

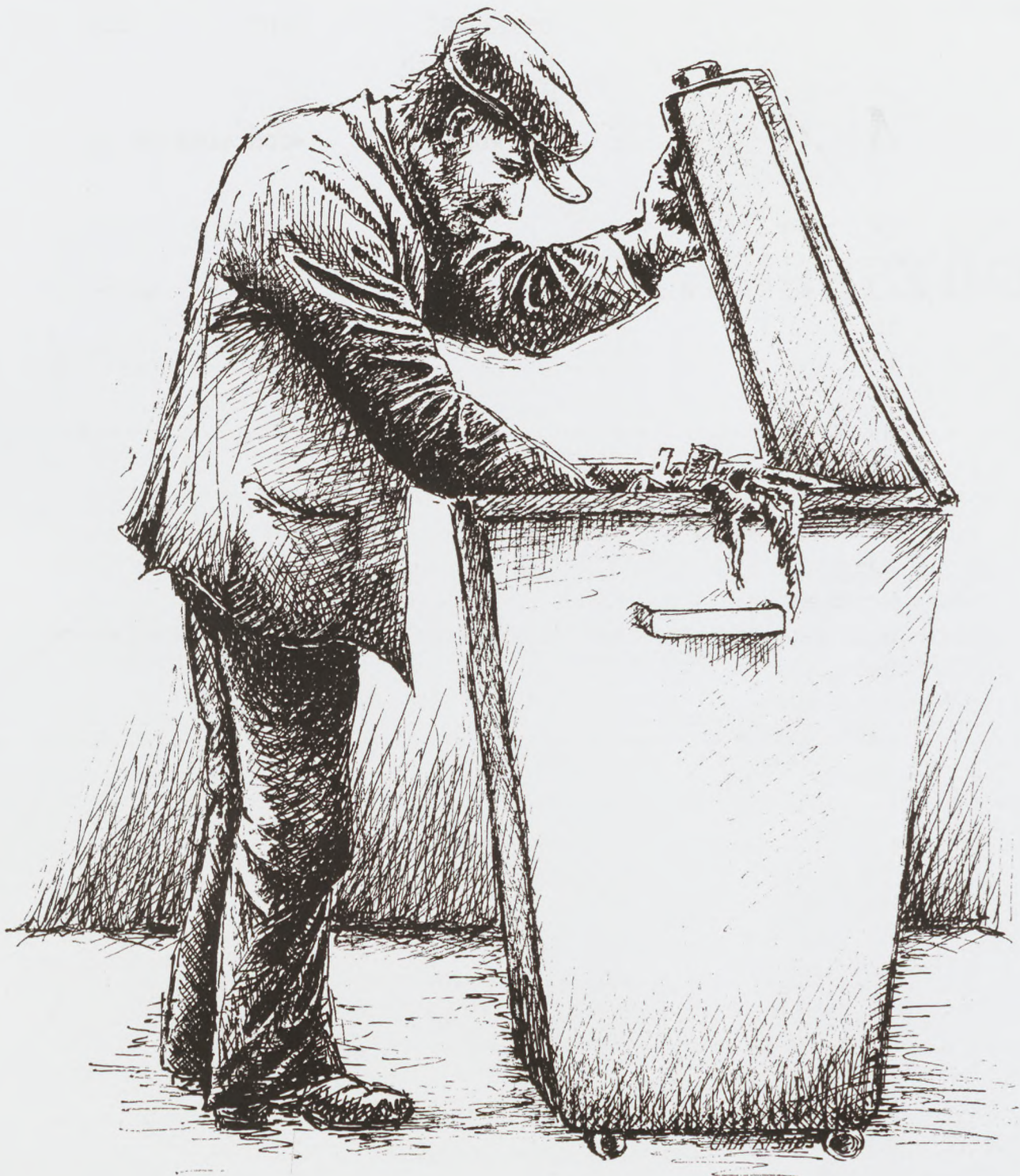
Vi bøjer os i Ærbødighed for dem, som faldt, vi sørger med deres Kære, men vi véd, de faldt ikke forgæves, for deres Liv gav de det Fædreland, hvis Navn – Danmark – er os saa dyrebart.

Montgomerys tapre Mænd! Vi véd, at I har kæmpet og sejret, vi véd, at I har baade stridt og lidt, at ogsaa I har Mænd, der faldt paa Ærens Mark, for *deres* elskede Fædreland. Fælles for os er, at vi paa hver sin Front og under helt forskellige Kaar har kæmpet ogsaa for den demokratiske Lividé, der vil, at Mennesker skal have Menneskeret. Sammen har vi bekæmpet det Nazi-styre, der ved sin blodbestænkte Grusomhed har vanhelliget Ordet *Menneske*.

Sammen skal I og vi som en Del af den allierede Front i de Tider, der kommer, staa Vagt om den Fred og Frihed, vi vandt. Blod og Taarer kostede Kampen. Lykke og Ret for den lidende Menneskehed skal Sejren sikre.

Velkommen da til Danmark, velkommen til Sønderjylland, den tusindaarige Kampplads mellem Danske og Tyske.

Danmarks Frihedsraad,
Lokalkomiteen

Er de, der kaldes tabere, født til at tabe?
Er de, der kasseres, født til at blive kasseret?
Er de, der vrages, helt ubrugelige?
Er den, der bestandigt bøjer hovedet,
født til altid at være rundrygget?

M. H. NIELSEN
 NYSTEDVEJ 14
 VEDDELEV

4000 ROSKILDE

4000 0103/ 5 1

ADRESSELISTE

LANDSFORENINGEN ERHVERVSHÆMMEDE FRA FRIHEDSKAMPEN

Fmd.: Jens Jac. Jensen, Glentevej 27, 1. tv.
 7000 Fredericia. tlf. 75 92 54 57
 Kass.: Birthe Fuglsang, Strandbakkevej 28,
 8250 Egå, tlf. 86 22 40 46.

Omegnsafdelingen:

Fmd.: Eigil Skov Jørgensen,
 Strandvej 35, Kulhus, 3630 Jægerspris,
 fax 47 53 02 18/tlf. 47 53 02 48, giro 8011788.
 Sociale sager v/Hans Otte, Smakkegårdsvej
 165, 2820 Gentofte, tlf./fax 39 65 59 46
 Tirsdag-torsdag kl. 10-12

Esbjerg afd.: Fmd.: Gerth Andersen,
 Højtoftevej 2, 6700 Esbjerg
 tlf. 75 13 28 40.

Kontor: Gammel Fritidscenter, Gønnevangs-
 vej (ved Østerbycentret), 6700 Esbjerg.
 Åbent hver onsdag kl. 14-17.

Sydøstjysk afd.: Fmd.: Jens Jac. Jensen,
 Glentevej 27, 1. tv., 7000 Fredericia,
 tlf. 75 92 54 57.

Kontor: Vendersgade 28, tlf. 75 93 29 73,
 åbent tirsdag 14-16.

Kolding: Kontor: Staldgården.
 Åbent torsdag kl. 14-16, tlf. 75 53 18 84

Odense afd.: Formand Henry Jensen,
 Strynøgade 14, 5000 Odense C,
 tlf. 65 90 32 02

Kass.: Alfred Andersen, Bregnevej 7,
 5220 Odense SØ, tlf. 66 11 58 69.

Sydfyns afd.: Fmd.: Ole Martinussen, Bru-
 uns Alle 20, 5700 Svendborg, tlf. 62 21 40 48

Sjællands afd.: Fmd.: Mogens Henrik Niel-
 sen, Nystedvej 14, Veddelev, 4000 Roskilde, tlf.
 46 75 77 13.

Kass.: Villy Jensen, Lindevej 12,
 3200 Helsingør, tlf. 48 79 45 91.

Aalborg afd.: Fmd.: Børge Dahl, Herskinds-
 gade 9, 9000 Aalborg, tlf. 98 12 84 92.

Kontor: Sofiendalsvej 80, 9200 Aalborg SV, tlf.
 98 18 58 18.

Åbent torsdage 10-16. Åbent for kammerat-
 ligt samvær torsdag 14-17.

Århus afd.: Fmd.: Wilfred Thomsen,
 V. Stuckenbergsvej 25, st, 8210 Aarhus V.,
 tlf. 86 10 41 25.

Kass.: Erik Bjørn Nielsen, Brovænget 25,
 8250 Egå, tlf. 86 22 29 48.

Centrets adresse: Skovvangsvej 220,
 8200 Århus N, tlf. 86 16 91 18 i åbningstiden:
 Tirsdag og torsdag kl. 10-12.

THERESIENSTADT-FORENINGEN

Fmd. Birgit Krasnik Fischermann, Gl. Vartov Vej
 29 2' tv., 2900 Hellerup,
 tlf. 39 62 83 55.

Kass.: Michael Fingeret, Herman Triers Plads 2,
 1631 Kbh.v, tlf.: 35 37 11 21,

BUCHENWALD-KLUBBEN

Fmd.: Hans Andersen, Sløsevej 19,
 4894 Øster Ulslev, tlf. 54 86 55 59.

Kass.: Ernst Steen, Vendersgade 6,
 1363 København K, tlf. 33 12 85 95.

Sommer: Møststien 6, Vester Lyng,
 4500 Nykøbing S, tlf. 59 91 01 20.

Sekr.: Mogens Madsen, Ved Bellahøj 13 A
 9. th., 2700 Brønshøj, tlf. 38 28 45 98

Aalborg: Fmd.: Chresten Stendahl, Rinddalen
 33, 9550 Mariager, tlf. 98 54 14 26.

Kass.: Henry Jensen, Vestpieren 18, 9370 Hals,
 tlf. 98 25 18 56.

HORSERØD-STUTTHOF- FORENINGEN

Konst. Fmd.: Poul-Henrik Jensen,
 Jægersborg Allé 7, 2., 2920 Charlottenlund,
 tlf. 39 90 01 08.

Kass.: Ane Søegaard, Struensegade 33, 3. th.,
 2200 Kbh. N, tlf. 35 37 15 05.

SACHSENHAUSEN- FORENINGEN

Fmd.: Peder Søgård, Reedtzholmvej 114,
 4736 Karrebæksminde,
 tlf./fax 55 44 10 32.

E-post: pse17@dadlnet.dk

Kass.: Emmy Eskildsen, Nansengade 22,
 5000 Odense C., tlf. 66 11 92 52.

RAVENSBRÜCK-GRUPPEN

Astrid Blumensaadt, Carls-gade 5,
 5000 Odense C., tlf. 66 12 79 08.

Foreninger uden for Sammenslutningen

ALLIEREDE KRIGSSEJLERES VETERANFORENING

Formand: Else Lizier, Tårnvej 20,
 2610 Rødovre, tlf. 36 70 03 68.

Kass. Erik Qvist, Udsigten 16
 4220 Korsør, tlf. 58 37 78 06.

KRIGSSEJLERGRUPPEN 1939-1945

Bent Ørberg og Bjørg Vitnes, Torvegade 64, 3.
 & 4. sal tv., 1400 København K.,
 tlf.: 32 95 22 06 / 32 95 55 04.

GESTAPOFANGERNE RANDERS

Fmd.: Frode Greve Rasmussen,
 Lyngdalvej 18, 8500 Grenå
 tlf.: 86 30 90 76

Kass.: Karen Andersen, Gadevænge 1,
 8900 Randers, tlf. 86 43 85 86, Giro 663 8961

FORENINGEN AF GESTAPO- FANGER FRA BESÆTTELSEN

Fmd.: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128,
 3500 Værløse, tlf. 44 48 56 74.

Kass.: Salle Fischermann, Toftekærvej 28 C,
 2820 Gentofte, tlf. 39 65 89 90.

DACHAU-KLUBBEN

Fmd.: John Nielsen, Margrethevej 28, Ejby,
 4070 Kirke Hyllinge, tlf. 46 40 50 87.

Kass. Arne Lohmann, Sikavej 72,
 3250 Gilleleje. Giro 645 8718,
 tlf. 48 30 08 44

HANNOVER-STÖCKEN

Fmd.: Peter Møller Madsen,
 Engholmen 58, 2. th.,
 2450 København SV, tlf. 36 16 60 98.

Kass.: Carl Adolf Sørensen, Egernevej 24,
 8270 Højbjerg, tlf. 86 27 23 47.

NEUENGAMME-FORENINGEN

Fmd.: Helge Hansen, Hovedgaden 38,
 4350 Ugerløse, tlf. 59 18 80 09.

Kass.: Cornelius Olsen, Gammelgårds Alle
 111, 2665 Vallensbæk Strand, tlf. 43 54 78 36.

ARBEJDSKADESTYRELSEN

Æbeløgade 1 - Postboks 3000 - 2100 Køben-
 havn Ø., tlf. 39 17 77 00,
 Fax. 39 17 77 11.

Forhenværende kontorchef i Frihedsfonden
 Anna-Lise Clausen, Præstefælledvej 67,
 2770 Kastrup, tlf. 32 51 50 13

FERIEMULIGHEDER:

Anholt: Ejers af De Erhvervshæmmede.
 12 senge. Adresse: 4. Maj-huset, 8582 Anholt
 by. Henv. til S.E.F. Skovvangsvej 220, 8200
 Århus N. Tlf. 86 16 91 18, i kontortiden eller
 Birthe Fuglsang, Strandbakkevej 28, 8250 Egå,
 tlf. 86 22 40 46. Ansøgning om ophold i
 højsæsonen skriftligt senest den 1. februar.
Kegnæs: Kegnæs-huset ejers af Kammerater-
 nes Hjælpefond. Se bladets side 2. Åbent hele
 året. 7 senge. Flejmosen 6, Østerby, 6470 Syd-
 als, tlf. 74 40 53 42.

Ansøgningsskema fås hos Aase Beck Eigen-
 broth, John F. Kennedys Plads 4,
 9000 Aalborg, tlf. 98 12 32 31.
 Ansøgningsfrist 1. februar.